Žemutiniajam kultūrinio sluoksnio horizontui priklauso lipdytinė keramika, puošta gnaibytiniais raštais ir tarsi grublėtu paviršiumi. Iš viso tokių šukių rasta apie 90. Jos priklauso keliems puodams.

Išvados. Varnupių piliakalnio kultūrinis sluoksnis labai neturtingas radinių, bet išlaikęs daug medienos liekanų. Sprendžiant pagal rastą keramiką, atrodo, kad pirmieji gyventojai čia galėjo būti dar I tūkstantmetyje prieš m. e. ir tikrai gyveno maždaug mūsų eros pradžioje. Piliakalnis buvo apleistas XIV—XV amžiuje. Iki to laiko jis buvo daug kartų didintas, tvirtintas. Išsiskiria 3 pagrindiniai jo perdirbimo laikotarpiai. Piliakalnio paskirtis galėjo būti įvairi — gynybos ir kulto reikalams. Apie jo, kaip kultinio piliakalnio, paskirtį kalbėtų aptikti be žymesnių degėsių kiekio židiniai, negausūs buitinės medžiagos kiekiai ir šalia esąs akmuo su ženklais, neabejotinai susijęs su senovės lietuvių tikėjimais.

BRODELIŠKIŲ PILIAKALNIO TYRINĖJIMAI 1970 M.

VYTAUTAS DAUGUDIS

1970 m. Lietuvos TSR Istorijos ir etnografijos muziejaus iniciatyva buvo numatytas sutvirtinti Brodeliškių[1] piliakalnio (Vilniaus raj.) griūvantis rytinis šlaitas. Todėl tų pačių metų vasarą Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba kartu su Vilniaus Valstybiniu universitetu atliko bandomojo pobūdžio šio paminklo kasinėjimus.

Piliakalnis, senesnių vietos gyventojų kartais dar vadinamas „Pakilta", yra apie 2 km į vakarus nuo Dūkštų miestelio, kairiojo Dūkštos upės kranto kyšulyje. Tiktai pietrytinis kyšulio pakraštys siaura juosta susisiekia su gretimomis dirvomis, o iš kitų pusių jį supa minėtoji upė bei gilus jos slėnis. Piliakalnio šlaitai gana statūs, apaugę tankiais krūmais. Jų aukštis svyruoja tarp 15,5—16,5 m. Nemaža šlaitų dalis, ypač rytinė, smarkiai apardyta upės. Į upę jau nuvirtusi žymi dalis rytinio piliakalnio aikštelės pakraščio ir beveik visas tą pakraštį saugojęs pylimas. Išlikusi piliakalnio aikštelė yra 80 m ilgio rytų—vakarų kryptimi ir 30 m pločio ties jos rytiniu galu. Pietrytiniame aikštelės pakraštyje išlikusi tiktai apie 1 m ilgio, 6,5 m pločio viršuje ir 14 m pločio prie pagrindo pylimo dalis. Jo aukštis nuo aikštelės pavir-

[1] Kai kurie autoriai šią vietovę dar vadina Briedališkėmis ar Briedeliškėmis. Žr. Lietuviškoji enciklopedija, t. VII, Kaunas, 1939, p. 141; **Č. Kudaba,** Ekspedicija Dūkštose. „Draugystė", 1970. VIII. 6.

šiaus — 1,1 m, o iš išorės — 4 m. Išorinėje pylimo pusėje yra 17 m pločio ir 2 m gylio griovio liekanos. Už griovio esančioje dirvoje pastebima senosios gyvenvietės pėdsakų. Nemaža jos dalis taip pat jau nuvirtusi į Dūkštos slėnį.

Dar 1965 m. Brodeliškių piliakalnį aplankiusieji archeologai griūvančio rytinio jo šlaito viršutinėje dalyje aptiko geležinio dalgio dalį, molinį dvigubo nupiauto kūgio formos verpstuką su didele skylute bei lipdytinės, brūkšniuotu, grublėtu paviršiumi ir žiestos keramikos, puoštos banguotų linijų ornamentu[2]. Įdomesnių duomenų davė šio piliakalnio kasinėjimai[3]. Rytiniame jo aikštelės pakraštyje buvo ištirti trys 1—3 m pločio ir 10—16 m ilgio plotai, iš viso — 82 m^2. Tyrinėtoje vietoje aptiktas 0,7—1,2 m storio kultūrinis sluoksnis, kurį galima suskirstyti į 4 įvairialaikius jo horizontus.

Žemutinysis tamsiai pilkos spalvos, tik 10—15 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontas buvo smarkiai suardytas, vykdant vėliau piliakalnio aikštelėje įvairius perstatinėjimo darbus. Jame buvo aptiktos primityvių keturkampės formos antžeminių stulpinės konstrukcijos pastatų liekanos. Šių pastatų sienos buvo padarytos iš 5—10 cm storio, dažniausiai kas 10—30 cm vertikaliai į žemę įkastų medinių stulpelių, kurių tarpai, atrodo, buvo išpinti stambesnėmis medžių šakomis ir apkrėsti molio tinku. Sprendžiant iš minėtų stulpelių išsidėstymo, atrodo, kad šių pastatų kampai buvo apvalūs.

Tikslesnei pastatų chronologijai bei matmenims nustatyti dar trūksta duomenų. Aprašomajame sluoksnyje aptikti grubiai apskaldyti nedideli titnago gabalėliai bei keletas smulkių lipdytų puodų šukelių silpnai brūkšniuotu paviršiumi rodytų, kad šie pastatai priklauso I tūkstantmečio prieš mūsų erą II pusei.

Iki šiol panašių pastatų liekanos Lietuvoje pastebėtos tiktai žalvario amžiaus Samantonių[4] stovykloje, Širvintų raj., bei maždaug vienalaikio Imbarės[5], Kretingos raj., piliakalnio vakarinėje

---

[2] Radiniai yra Lietuvos TSR Istorijos ir etnografijos muziejuje (toliau — IEM). Žr. **V. Daugudis,** Šukės pasakoja, — „Švyturys", 1966, Nr. 5, p. 28.

[3] Tyrinėjimų ataskaita yra Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institute (toliau — MAII), o radiniai — IEM. Trumpa tyrinėjimų informacija paskelbta: **В. Даугудис,** Раскопки городища Бродялишкес, — Археологические открытия 1970 года, Москва, 1971, стр. 319—320.

[4] **R. Jablonskytė-Rimantienė,** Pirmykščiai būstai Samantonyse, Lietuvos TSR architektūros klausimai, I t., Kaunas, 1960, p. 56—65.

[5] **V. Daugudis,** Imbarės piliakalnio ir gyvenvietės tyrinėjimai 1969 metais. — Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1968 ir 1969 m., Vilnius, 1970, p. 34—35.

papėdėje buvusiose stovyklose. Tačiau tokio tipo pastatai jau neolite buvo naudojami dideliuose vidutinio klimato juostos Europos plotuose[6].

Brodeliškių piliakalnyje aptikti tokie pastatai rodytų, kad kai kuriais atvejais rytinių baltų gentys juos statėsi dar ir ankstyvaisiais piliakalnių naudojimo laikais.

Antrasis piliakalnio kultūrinio sluoksnio horizontas buvo susidaręs iš juodos spalvos žemės ir siekė jau iki 30 cm storio. Šiame sluoksnyje buvo aptiktas geležinis atlenkta ir į cilindrėlį susukta galvutė smeigtukas, nedidelis geležinis meškerės kabliukas, keletas molinių dvigubo nupiauto kūgio formos verpstukų, akmeninių trinamųjų girnų dalis, smulkių geležies gargažių, lipdytinės keramikos, daugiausia brūkšniuotu ir nedidelis kiekis neryškiai grublėtu bei gludintu paviršiumi. Visa tai leidžia šį sluoksnį datuoti I m. e. tūkstantmečio I puse. Aptiktos šiame sluoksnyje antžeminių keturkampės formos stulpinės konstrukcijos pastatų liekanos rodo, kad pastarieji buvo jau žymiai tvirtesni, negu aukščiau aprašytieji ankstyvieji šio tipo pastatai. Jų sienas sudarė 20—30 cm skersmens, maždaug kas 1 m į žemę įkasti stulpai, kurių tarpai buvo užpildyti panašaus storio gulsčiais rąstais ir apkrėsti molio tinku. Tikslesnių šių pastatų matmenų taip pat nepavyko nustatyti. Tokios konstrukcijos pastatai būdingi daugumai maždaug vienalaikių Lietuvos bei gretimų kraštų piliakalnių.

I m. e. tūkstantmečio vidurio ir II pusės sluoksnis buvo tik 5—10 cm storio ir smarkiai suardytas. Ryškesnių šio laikotarpio pastatų pėdsakų jame nepastebėta. Surinkta jame tik nedidelis kiekis šio laikotarpio radinių: žalvarinė lankinė laiptelinė segė, keletas molinių cilindro formos verpstukų, lipdytinės ryškiai grublėtu paviršiumi keramikos. Visa tai rodo, kad aprašomuoju laikotarpiu Brodeliškių piliakalnis, kaip ir daugelis kitų Lietuvos piliakalnių, buvo naudojamas tiktai kaip slėptuvė pavojaus metu jo papėdėje gyvenusių žmonių.

Viršutinysis piliakalnio sluoksnis siekia iki 0,5 m storio. Jis taip pat smarkiai apardytas. Aptiktos medinių pastatų liekanos rodo, kad jie buvo panašūs į vienalaikius pastatus, aptinkamus kituose rytų Lietuvos piliakalniuose. Surinktieji aprašomajame sluoksnyje radiniai, kaip geležinė bei žalvarinė pasaginės segės, geležiniai peiliai, ylos, geležinis ovalinis skiltuvas, moliniai, daugiausia kūgio formos verpstukai, akmeninė liejimo forma, sukamųjų girnų viršutinioji akmens pusė, žiesta keramika ir kt., leidžia šį sluoksnį datuoti X—XIV m. e. a.

[6] **R. Jablonskytė-Rimantienė**, min. veik., 64—65.